

De waarde van de heterogene klas voor het hoogbegaafde kind.

Een kleine toelichting: als moeder van een hoogbegaafde dochter schrijf ik dit vanuit eigen ervaring om meer context te geven aan de titel die ik aan dit essay heb gegeven. Lieve is de jongste van mijn drie kinderen, met het label 'hoogbegaafd' waardoor er meer deuren dicht leken te vallen dan dat er open gingen. Een zoektocht volgde naar nieuwe en passende kansen en naar docenten die verder keken dan hun neus lang was.

Vanaf het moment dat ze naar de kleuterschool ging, kwam de boosheid om de hoek kijken. Boos omdat ze stomme werkjes moest maken, boos omdat ze in de kleuterklas geen toetsen mee mocht doen omdat ze nog maar in groep 0 zat. Boos om veel dingen die met school te maken hadden. Ze had het zich zo anders voorgesteld, met een grote broer en zus die haar voor gingen, zag ze wat er op school allemaal gedaan kon worden. Maar als het leeftijdsverschil zodanig is, dan is het maken van een blokkentoren heel anders dan de keer-sommen die je broer in groep 4 krijgt of de topografie van Nederland van je zus in groep 6!

Ze mocht wel extra werkjes doen, maar dat was één uur in de week en dan wel in de aula van de school, in haar eentje. In groep drie kwam daar een dagdeel Eureka or in de plaats, samen met drie andere kinderen van school ging ze naar de Eureka-locatie toe. Wederom was ze de enige uit haar klas. Groep 3 en 4 had ze in één schooljaar doorlopen maar in groep 5 ging het mis. Ze trok zich terug in de klas, haalde matige cijfers (genoeg om mee te kunnen met het gemiddelde van de klas) en de docent weigerde haar extra werk of verdieping van de stof te geven want hij 'zag het niet' en hij 'zag het niet terug in de Cito-score'. Omdat school niet verder mee wilde werken voordat we haar getest hadden, hebben we dat gedaan. Maar met het papiertje met een IQ van 130 werd niets gedaan, want die Cito-score ging ook niet omhoog en als ze zelf haar extra werk moest regelen deed ze dat ook niet (let wel, we hebben het hier over een meisje van zeven jaar, die wel had gezien dat de juf met het verkeerde been uit bed was gestapt en dat ze een ander jongetje al naar zijn tafeltje had gestuurd met een reprimande omdat hij iets wilde vragen 'en daar was het nu de tijd niet voor'). Geen haar op haar hoofd dat er dan aan zou denken om naar die juf toe te stappen om iets te vragen over haar extra werk, dus deed ze gewoonweg niets.

Het gevoel overheerste dat er op deze school niets zou veranderen, dus begon onze zoektocht naar passender onderwijs, waarbij het Montessori-onderwijs uitkomst bood. Met de keuze tussen een HB-klas en een 'gewone' klas gaf haar leeftijd de doorslag. Ze wilde geen jaar teruggezet worden (wat zou gebeuren als ze naar het HB-onderwijs zou gaan), dus werd het een gewone Montessori met gemengde groepen (6,7 en 8) die veel beter bij haar paste. Als jongste in de klas mocht ze eindelijk met de 'grote kinderen' meedoen en met haar humor, sociale karakter en haar inlevingsvermogen leek het al na een paar weken alsof ze nooit ergens anders op school had gezeten.

Uitzondering of uitzonderlijk?

Hoogbegaafde kinderen in het primair onderwijs willen uitgedaagd worden maar tegelijkertijd willen ze ook niet te veel opvallen. (Een veel voorkomende aanname onder wetenschappers en experts is dat er sprake moet zijn van een zeer hoge intelligentie, doorgaans wordt hierbij de IQ-grens van 130 gehanteerd (Ziegler & Heller, 2000)) Het lijkt tegenstrijdig, maar als het uitgedaagd worden (compacten en verdiepen) inhoudt dat de hoogbegaafde kinderen uit de klas gehaald worden en op de gang worden gezet om dit extra werk te gaan doen, vallen ze snel op en komt het groepsgevoel onder druk te staan. Meisjes, nog meer dan jongens, zijn hier gevoelig voor en om maar niet op te vallen is onderpresteren vaak een ontwikkeling die hieruit voortkomt.

De mogelijkheid voor hoogbegaafde kinderen om speciaal onderwijs te volgen wordt bepleit door onderzoekers die juist graag zouden zien dat deze kinderen in homogene klassen worden onderwezen (J. M. Reis & L. G. Renzulli, 2015). Zij maken zich zorgen over het gebrek aan differentiatie en individuele aandacht voor hoogbegaafde leerlingen in heterogene groepen.

- In homogene groepen kan de leerkracht het curriculum beter afstemmen op de behoeften van hoogbegaafde leerlingen.
- Profiteren deze leerlingen van een stimulerende omgeving met peers van vergelijkbaar cognitief niveau.
- Vinden ze gemakkelijker gelijkgestemde vrienden.

Desondanks blijft het een uitdaging om dit voor alle hoogbegaafde kinderen te realiseren. Bovendien rijst de vraag of het wenselijk is om een groep kinderen uitsluitend met ontwikkelingsgelijken te laten opgroeien. Daarnaast is het plaatsen van deze grote groep kinderen in speciale klassen haast een onmogelijke opgave. Denk aan kinderen die niet als hoogbegaafd worden herkend, de afgelegen woonsituaties van sommige kinderen, of het gebrek aan kennis bij zowel ouders als docenten. Het is ook belangrijk om op te merken dat zelfs in de volwassen wereld het niet mogelijk is om uitsluitend met gelijkgestemden om te gaan. Daar moet je ook leren omgaan met diverse mensen met verschillende persoonlijkheden, eigenaardigheden, sociale vaardigheden en intelligentieniveaus. Dus waarom zouden we dan in het basisonderwijs een uitzondering gaan maken?

Passend onderwijs, passend voor wie?

Scholen missen vaak de nodige kennis en ervaring om hoogbegaafdheid bij leerlingen in het basisonderwijs te herkennen. Uit een onderzoek van het Nationaal Expertisecentrum Leerplanontwikkeling (SLO) in 2021 blijkt dat slechts 10% van de docenten gelooft dat ze ooit een hoogbegaafd kind in hun klas hebben gehad. Andere studies suggereren dat hoogbegaafde leerlingen ongeveer 2-5% van de totale populatie uitmaken, wat neerkomt op ongeveer één leerling per klas van 30 kinderen. Het is duidelijk dat veel hoogbegaafde kinderen niet worden opgemerkt of herkend. Bovendien ontbreekt het vaak aan de benodigde kennis en ervaring om deze kinderen adequaat te begeleiden. Een veelvoorkomende valkuil is het idee dat alle hoogbegaafde kinderen vanzelf goed presteren, puur vanwege hun intelligentie.

Het Meerfactorenmodel van Mönks (1985) biedt een uitgebreide benadering van hoogbegaafdheid, die voortbouwt op het triadisch model van Renzulli (1978). Terwijl Renzulli drie factoren benoemt (hoge intelligentie, creativiteit en motivatie), benadrukt Mönks ook het belang van een stimulerende

sociale omgeving (gezin, school en leeftijdsgenoten). Hoogbegaafdheid wordt volgens Mönks gezien als het resultaat van de interactie tussen deze factoren.

De term 'Passend onderwijs' vraagt om een kritische noot: wie bepaalt wat 'passend' is, en voor wie is het eigenlijk passend? Is het passend voor de docent, de leerling, het schoolbestuur of de ouders? Als we ervan uitgaan dat passend onderwijs (en ik gebruik 'passend' hier omdat deze term in Nederland vaak wordt geassocieerd met voltijds hoogbegaafdenonderwijs) niet altijd toegankelijk, haalbaar of zelfs wenselijk is voor elk hoogbegaafd kind, dan is het misschien verstandiger om het onderwijs aan te passen, zodat zoveel mogelijk kinderen het beste onderwijs krijgen met kunstgrepen, niet met onrealistische doelen, maar met aandacht, observatie en luisteren. Het is essentieel om het kind te herkennen en echt te zien.

Zet eens een groene bril op!

Prof. dr. Tessa Kieboom gaat bij hoogbegaafdheid uit van twee onderscheidende factoren: een cognitieve factor (het denk-luik) en een zijnsfactor (het zijns-luik). Het denk-luik bestaat uit een sterke intelligentie, waarbij creatief en out-of-the-box gedacht kan worden. Het zijns-luik bestaat o.a. uit een kritische instelling, een uitgesproken rechtvaardigheidsgevoel en het gevoeliger zijn.

Pas als de leraar (en ook ouders) deze zijns-kenmerken (h)erkennen, kunnen de onderwijsaanpassingen ook het beoogde effect hebben. Want juist deze zijns-kenmerken zijn van invloed op het functioneren van hoogbegaafde kinderen. Dat Kieboom en Venderickx (Exentra, expertisecentrum rond hoogbegaafdheid) voorstanders zijn van het plaatsen van hoogbegaafde kinderen in het reguliere onderwijs wordt o.a. duidelijk in "Hoogbegaafd de Podcast". Hierin zegt Kieboom dat het meeste voltijds HB-onderwijs is ontstaan vanuit een rode bril. Ze pleit ervoor om naar hoogbegaafde kinderen te kijken met een groene bril. Want deze groene bril zorgt voor een positieve blik op hoogbegaafdheid, waardoor je de knappe eigenschappen van deze kinderen voorop zet en ziet als mogelijkheden in plaats van problemen.

In deze podcast benadrukt Kieboom dat voltijds hoogbegaafdenonderwijs in Vlaanderen niet gangbaar is. Ze hoopt dat dit zo blijft, omdat veel van dit type onderwijs vanuit een problematische benadering is ontstaan. Dit betekent dat hoogbegaafde kinderen vaak worden bekeken met een rode bril, vanuit de problemen waarmee ze te maken krijgen. Voltijds hoogbegaafdenonderwijs kan nuttig zijn voor kinderen die al moeilijkheden hebben ondervonden in het reguliere onderwijs, zoals gepest worden, stress-gerelateerde lichamelijke klachten, overgevoeligheid, of problemen met presteren. Echter, volgens Kieboom moet het uiteindelijke doel van hoogbegaafdenonderwijs gericht zijn op de terugkeer naar regulier onderwijs, met een positieve en ondersteunende benadering en het verruilen van de rode bril voor een groene!

Een ideale school is in staat om de juiste interventies toe te passen. Ongeveer 75% tot 80% de reguliere scholen kan hoogbegaafde kinderen effectief ondersteunen. Dit vereist een goed beleid met passende differentiatie in aanpak. Compacten en verrijken zijn essentieel en moeten ook structureel toegepast worden, maar ook uitdagende taken zijn nodig om de aanpak te sturen en te ondersteunen. Indien nodig kan een plusgroep worden overwogen, en scholen moeten niet terugschrikken voor versnelling als dit passend is voor de leerling. Vaak denken docenten dat versnelling niet geschikt is omdat een kind sociaal-emotioneel achterblijft bij leeftijdsgenoten, terwijl

versnelling juist kan bijdragen aan sociaal-emotioneel welzijn en welbevinden. Met de juiste kennis en een gedegen meerjarenplan kunnen reguliere scholen veel hoogbegaafde leerlingen adequaat helpen.

Het plaatsen van hoogbegaafde kinderen in heterogene groepen heeft voordelen, maar het is essentieel dat docenten de waarde hiervan inzien. Zonder inspanning van hun kant kan het voor hoogbegaafde kinderen uitdagend zijn om zich aan te passen aan een dergelijke groep.

- In heterogene groepen worden hoogbegaafde kinderen blootgesteld aan diverse denkwijzen en benaderingen, wat hen kan uitdagen en stimuleren om hun denkvermogen verder te ontwikkelen.
- Sociale interactie biedt hen de kans om te leren van leeftijdsgenoten met verschillende achtergronden en vaardigheden, wat hun sociale en emotionele intelligentie kan versterken.
- Dit bevordert ook de ontwikkeling van empathie, omdat hoogbegaafde kinderen leren begrijpen hoe hun klasgenoten denken en kunnen profiteren van hun kennis en ervaringen.

Conclusie

In essentie kunnen hoogbegaafde kinderen profiteren van een homogene klas waarin ze met leeftijdsgenoten van vergelijkbaar niveau worden geplaatst. Echter, als we willen dat ze goed voorbereid zijn om volwaardig deel te nemen aan de maatschappij, kan een heterogene klas, die fungeert als een kleine samenleving met diverse achtergronden, wellicht een betere basis bieden voor hun volwassen leven.

Kunnen we zeggen dat we er zijn als aan de genoemde punten wordt voldaan? Nee, het blijft van belang om alert te blijven, aangezien de behoeften van kinderen veranderen. Maar door blijvend te erkennen en te luisteren, komen we al een heel eind.

Laten we er vooral voor zorgen dat we de bijzondere eigenschappen van deze groep kinderen omarmen en definitief die positieve benadering aannemen, waarbij we denken in termen van mogelijkheden in plaats van beperkingen. Laten we die 'groene bril' opzetten en hun potentieel ten volle benutten.